СТАНОВИЩЕ

за присъждане на научната степен "доктор на науките" по професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство на Андроника Мартонова от проф. д. н. Петя Александрова Александрова, д.н., департамент "Кино, реклама и шоубизнес", НБУ.

Дисертационният труд на проф. д-р Андроника Мартонова **„Дивни светливи картини. Българската филмова култура – отвъд канона и известното“** преобръща традиционни художествено-научни нагласи и излиза от удобното поле на естетиката и кинознанието, за да се потопи в комуникационни, медийни, икономически, социални и дори политически територии и разкрие многостранността на проучваните обекти или по-точно герои, където филмите, повечето вече несъществуващи, са само част от културното им значение за историята на българското кино.

Текстът е резултат на работата на проф. Мартонова по проекта „Кинокултура, изкуства и национални образи в България. Формиране на обществената значимост на филмовата култура в периода между двете световни войни“ на сектор „Екранни изкуства“ в Института за изследване на изкуствата, БАН, реализиран с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“. Този факт говори за умението на автора да работи в научни екипи и да вижда един по-широк хоризонт, в който да положи собствените си изследвания.

Представеният труд съдържа 320 страници, предговор, 3 глави, заключение, резюме на английски език, приложения с таблици и впечатляващ снимков материал. Научният апарат е съставен от 175 заглавия библиография на кирилица и 71 заглавия на латиница (включително романизация на японски и китайски езици); отделно е посочена в библиографията работата с над 25 архивни фонда (с богат изворов материал) у нас и в чужбина. Бележките под линия са 394 на брой. В този му вид текстът е парекселанс научен труд, адекватен за званието „доктор на науките“.

В него авторката тръгва от разбирането, че „българската филмова култура от 20-те и 30-те години на XX век не може да бъде мислена единствено като затворен национален процес, а като динамично поле на взаимодействия между локалното и транснационалното, между модерността и традицията, между родното и чуждото“. Основните две изследователски линии са „персоналиите и дейността на Жана Гендова (съпруга на пионера Васил Гендов,

не само актриса, а абсолютната „г-жа Кино“) и Люба Кутинчева (в ипостаса ѝ на възможна първа кинодокументалистка във филмовата ни история)“.

Няма да се спирам на конструкцията и на отделните глави на книгата, а ще се опитам да обобщя **основните характеристики и съответно достойнства** на дисертационния текст:

- Киното е разгледано не в „кулата от слонова кост“ на изкуството, а като обществено и културно явление, което активно се включва в глобалните процеси на общуване и изграждане на социални представи.
- Анализите открояват противоречията и проследяват напреженията между канон и периферия, между институционализирана памет и архивни липси, между мъжката доминация и гъвкавата изобретателност на женските творчески изяви.
- Обект са „неосветените“ пространства на паметта, извадени са наяве слабо проучени, непознати, недостатъчно интерпретирани или направо умишлено засенчени факти и фигури.
- Паралелно са приложени различни методи, обединени от единен разказ: историко-аналитичен, архивно-документален, микроисторически чрез *case studies*, концептуален (*key concepts*) и културологичен, компаративистично-аналитичен.
- Представен е богат корпус от извори (периодични издания, архивни документи, мемоарна литература, библиотечни и дигитални колекции).

Приносен характер на докторския труд откривам в няколко посоки:

- Чрез изследването на жените-пионери в киното се изгражда алтернативна на канона история. Открит е нов, свеж поглед през различна призма върху вече обговореното за българското кино между двете световни войни и по-конкретно за ролята на семейство Гендови в него.
- При разглеждането на семейство Кутинчеви е приложен друг модел – запознаване с малко известното за обществената им и културна дейност. Но това би имало познавателен характер, ако докторантката не развиваше в труда си повече от една хипотези

- Направена е оригинална селекция, идентификация и тематична организация на архивните единици, принадлежащи към различни институционални, регионални, частни и дигитални архивни масиви. Впечатляваща е работата върху конкретни снимки, това научно „вторачване“ в детайлите (например за Бистра Фол, за оркестъра на Циганчето), умението да се извличат от тях изводи на базата на богата ерудиция за епохата.
- Отбелязани са и са проучени архивите през призмата на техните противоречия, непълнотата на изворите и разминаванията между различните мемоарни и биографични версии.
- Жана Гендова и Люба Кутинчева са положени сред основни процеси в междувоенната действителност – свързаните с модерността, световните глобални мрежи (Европа, Африка, Азия), пътуването и непрекъснатата динамика между родното и чуждото.
- Признавам, че според моите познания или по-скоро незнания откроявам като предпочитана и много оригинална линия в текста срещата и взаимодействието на българската култура с новите религиозни течения, международните взаимодействия и есперантските канали, достигащи до Далечния изток, конкретно Япония. Тук в най-голяма степен „мрежата е заметната нашироко“ и се отваря хоризонт за използването на киното и по-широко на културата в различна идеологизирана перспектива.
- Искам да изтъкна един, не последен по значение принос – богатият илюстративен материал в приложенията. Не само снимките, но също движенията на сказките и сканираните отзиви в пресата не просто дават картинна представа за текста, а са нагледното доказателство за тезите и хипотезите, заложени в него.

Докторантският труд има ясни цел, задачи и метод, съответно и отбелязаните новаторски приноси. Текстът е написан на красив език и с разказваческо умение, анализите на основните фигури и тяхното място в киноисторията са проникновени и в дълбочина. Неговата цел е постигната – „да предложи алтернативен и интердисциплинарен прочит на киноисторията ни от епохата чрез преосмисляне на уж известното, но и същевременно откриване на

неизвестното“. Особено сполучлив е избраният стил, който се движи между трилъра, на места политически, и мистификацията, понякога оставена нарочно неразгадана.

Имам и един страничен спрямо текста, но не и спрямо темата въпрос. Изследването предполага отворени възможности за по-нататъшни издирвания, включително в архиви, на факти за семейство Кутинчеви. Смята ли Андроника Мартонова да продължи в тази посока и допуска ли, че може да се окаже в ситуация сама да опровергава собствени хипотези?

Други публикации

Освен докторантския труд професор Мартонова е приложила 24 публикации по темата на дисертацията, 28 участия с доклади в научни форуми и 12 участия в научни проекти. Тази солидна и много над задължителното за процедурата статистика говорят за научна целенасоченост, постоянна работа и отговорност. Не мога тук да не спомена предишните й книги „Йероглифът на киното“, „Между миграция и уседналост: Екзотичният друг и новото българско кино“, както и множеството статии, посветени на моста на българската с азиатските култури. „Дивни светливи картини. Българската филмова култура – отвъд канона и известното“ се очертава като следващото логично стъпало на преплитане в непознати и нестандартни връзки на глобалните процеси в културните изследвания.

Заключение

Предвид изброените достойнства на дисертацията „**Дивни светливи картини. Българската филмова култура – отвъд канона и известното“** изказвам категоричното си мнение, че **Андроника Миклош Мартонова има необходимите качества, за да й бъде присъдена научната степен „доктор на науките”.**

София, 31.07.2026

С уважение:

Проф. д. н. Петя Александрова, д.н.